

**DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ YAKACAK VE YARMA SANAYİ
ODUNLARININ STER ÇEVİRME FAKTÖRLERİ İLE ZAMANA
BAĞLI OLARAK STER AĞIRLIKLARI**

**UMRECHNUNGSFAKTOREN DES RAUMMETERS VON BRENN - UND
INDUSTRIEHÖLZERN UND DIE VON DER ZEIT ABHANGIGEN GEWICHTE
DES RAUMMETERS IM OSTSCHWARZMEERGEBIET**

Yılmaz KÜÇÜK

ORMANCILIK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

Teknik Bülten Serisi No: 182

ÖNSÖZ

Ster usulü ile işlem gören yakacak ve yarma sanayi odunu ster miktarlarının metreküpe çevrilmesi için gerekli olan ster çevirme faktörlerinin bilimsel olarak tesbiti ve ayrıca orman suçlarında düzenlenen zabıt varakası içeriği ster miktarlarının kilogram veya kentala çevrilmesinde gerekli bilgilerin sağlanması için bu çalışma Giresun, Trabzon ve Artvin Orman Bölge Müdürlükleri yöresinde yürütülmüştür.

Çalışmanın arazi safhasında; araştırma materyalinin hazırlanmasında alakalarını esirgemeyen Bölge Müdürlükleri personeline, araştırmanın ilk aşaması olan arazi çalışmalarında, özellikle periyodik deneme örneklerinin alınmasında yardımcı olan Orman Teknikeri İhsan Gören'e, Laborant Salih Tüfek ve Remziye Çalık'a, laboratuvar ve yazım işlerinde çalışan Emine Topal'a ve ayrıca yardımlarını esirgemeyen diğer mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi bildirir, araştırma sonuçlarının ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Trabzon 1985

Yılmaz KÜÇÜK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. GİRİŞ	7
2. LİTERATÜR ÖZETİ	7
3. MATERYEL VE METOT	8
3.1. Deneme Materyelinin Hazırlanması	8
3.2. Deneme Metodu	9
3.2.1. İlk İşlem	9
3.2.2. İkinci İşlem	10
4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	10
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	11
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	25
ÖZET	26
ZUSAMMENFASSUNG	26
KAYNAKÇA	27

1. GİRİŞ:

Odun miktarının ağırlık birimine göre belirlenmesi, odunun higroskopik özelliğinden dolayı sakıncalı olduğu gibi; geometrik bir şekli olmayan yakacak ve yarma sanayi odunlarının hacim usulüne göre de değerlendirilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle, şekli geometrik olmayan odunlar için 1937 yılında 3116 sayılı kanunla yurdumuza STER USULÜ girmiştir.

Bir metre küp boşluk içine istif edilmiş odun miktarı olan sterin, som hacmine (boşluksuz hacmine) etkili birtakım faktörler vardır (2). Aynı odunlarla olsa bile değişik yerlerde ve farklı işçiler tarafından yapılan ster istiflerindeki gerçek odun miktarları birbirlerinden farklı olduğundan, ster usulünün kullanımına başlanıldığından beri sterin som hacmi, yani çevirme faktörü üzerine olan kuşkular hala güncelliğini korumaktadır.

Yakacak ve yarma sanayi odunlarının ölçü birimi konusundaki bu kuşkulardan ötürü, odun satışlarında genellikle ihtilaflar doğmakta, bu ihtilafların giderilmesi ve ster som hacminin saptanması için ster denemeleri yapılmaktadır. Hatta bu konu zaman zaman araştırma gündemine de getirilmiştir.

Anlaşmazlığa ve neticede taraflardan (satan ve alan) birinin mağduriyetine neden olan bu konunun açıklığa kavuşturulmasına ve anlaşmazlıklarda başvurulacak bazı bilimsel kriterlerin tesbitine gerek vardır. Örneğin, söz konusu odunların tür ve niteliği itibarıyla ster çevirme faktörleri bilimsel olarak saptanmalı ve bu değerlere itibar edilmelidir. Bu amaçla, Doğu Karadeniz Bölgesi aslı ağaç türlerinden üretilen yarma sanayi ve yakacak odunlarının ster çevirme faktörleri, hava kurusu ve tam kuru ster ağırlıklarının Doğu Karadeniz Bölgesi ortalama değerleri olarak tesbiti için bu çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın gündeme geliş nedenlerinden biri de, orman suçlarında düzenlenen zabıtlardaki yakacak ve yarma sanayi odunlarının kilogram veya kental miktarının hesabına kolaylık getirmektir. Bilindiği üzere, orman suçlarında düzenlenen zabıtlarda yakacak ve yarma sanayi odunlarının ster miktarları yazılmaktadır. Mahkemeler tarafından zabıt içeriği malın kaç kilogram veya kental olduğu sorulduğunda, bunu cevaplamada güçlükler doğmaktadır. Buna kolaylık getirmek için yakacak ve yarma sanayi odunlarının, rampa ve depolarda zamana bağlı periyodik ağırlıkları bölgesel olarak tesbit edilmiş ve bu çalışma sonucunda elde edilen nihai bulgular Doğu Karadeniz Bölgesi itibarıyla verilmişlerdir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Odunda fire denemeleri ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalardan biri Prof. A. Berkel ve R. Toker tarafından 1947 yılında Belgrad Ormanı'nda meşe, kayın, gürgen ve kestane yuvarlak yakacak odunları üzerindedir. Bu denemede, 1 m boyunda kesilen kabuklu odunlardan örnekler alınarak, yaş haldeki rutubetleri saptanmıştır. Daha sonra herbir türden eşit ağırlıkta dört parti alınarak; açık

arazide, kapalı, üzeri örtülü yanları açık olmak üzere iki, orman içinde, gölge ve açık alan olmak üzere iki, toplam dört ortamda 1947 yılı Mart ayından 1948 yılı Temmuz ayna kadar 15 günlük ölçüler yapılmıştır. Deneme sonucunda bu türlerin odunlarında, aynı süre ve aynı süre ve aynı koşullardaki ağırlık azalmalarının farklı olduğu saptanmıştır. Örneğin, açık arazide, meşede %18.9, kayında %29.6, gürgende %23.2 ve kestanede %24.9 ağırlık azalması olmuştur(1).

Dr. R. Toker tarafından yapılan başka bir çalışmada, Ekim 1953 tarihinde kesilen yakacak odunlar denemeye alınmıştır. İlk üç ay içinde; Vize'de açık arazide kayın %11.6, gürgen %10.2, meşe %9.9, Sinekli'de açık arazide gürgen %10.5, ormanda gürgen %9.7, meşe %9.3 ve Midye'de açık arazide kayın %10.1, gürgen %11.1, meşe %9.1 düzeyinde fire vermiştir (6).

Doğu Karadeniz Bölgesi asli ağaç türleri ladin, göknar, sarıçam, kayın ve kızılğaç ile ormangülü yakacak odunlarının ster özellikleri üzerine yapılan bir çalışmada ster emsalleri ve odun rutubeti ile ster ağırlıkları arasındaki ilişkiler saptanmıştır (3).

Yine bu konuda, Marmara Bölgesi'nde (Trakya'da) yakacak odunların ster som hacimleri ile türlere göre ster emsallerini içeren bir çalışma yapılmıştır(5).

Diğer yabancı kaynaklı bir çalışma da, yapraklı ve ibrelili ağaç türlerinde elle istif edilmiş selüloz odunlarının çapları ile ster som hacimleri ve yine çaplarla sterdeki odun sayıları arasındaki ilişkiler saptanmış olup, bulgular grafik ve denklemler biçiminde verilmiştir(4).

3. MATERYEL VE METOT

Doğu Karadeniz Bölgesi asli ağaç türleri olan ladin (*Picea orientalis*), göknar (*Abies nordmanniana*), sarıçam (*Pinus silvestris*), kayın (*Fagus orientalis*), kızılğaç (*Alnus barbata*)ın yakacak ve yarma sanayi odunları ile ormangülü (*Rhododendron ponticum*) odunları bu çalışmada materyel olarak kullanılmıştır.

3.1. Deneme Materyalinin Hazırlanması

Artvin, Giresun ve Trabzon Orman Bölge Müdürlükleri'nde yukarıda sayılan ağaç türlerinin yakacak ve yarma sanayi niteliğindeki yeni üretilmiş (15 Mayıs — 12 Haziran/1984) odunlarından, her bir yörede orman içinde (rampa) kurumanın farklı olabileceği iki yerinde (vadi ve yamaç) ve orman dışında bir depoda her yörenin kendi işçisine standarda uygun herbir tür ve nitelikteki odunlardan üçer örnek ster yaptırılmıştır.

Araştırma materyali, yöreler, istif yerleri, tür ve nitelikleri ile tekerrür sayıları aşağıda görüldüğü gibi toplam 297 adet örnek sterden oluşmuştur.

Niteliği: Yarma Sanayi	Adet
1. Yöre (Artvin, Trabzon, Giresun)	3
2. Tür (ladin, göknar, sarıçam, kızılağaç, kayın)	5
3. İstif yeri (yamaç, vadi, depo)	3
Tekerrür (yineleme)	3

$3 \times 5 \times 3 \times 3 = 135$ ster

Niteliği: Yakacak	Adet
1. Yöre (Artvin, Trabzon, Giresun)	3
2. Tür (ladin, göknar, sarıçam, kızılağaç, kayın, ormangülü)	6
3. İstif yeri (yamaç, vadi, depo)	3
Tekerrür (yineleme)	3

$3 \times 6 \times 3 \times 3 = 162$ ster

Toplam $135 + 162 = 297$ ster

3.2. Deneme Metodu

3.2.1. İlk İşlem

Herbir ağaç türü yakacak ve yarma sanayi odunlarına ait üç yörenin birer vadi, yamaç ve deposunda üçer örnek ster olarak yapılan istiflerinin ster standardına uygunluğu kontrol edildikten sonra tümü tartılmışlardır.

Odon rutubetlerinin tesbiti için, ağaç türlerinin üçer örnek sterle temsil edildiği yarma sanayi ve yakacak odunlarının birinci örnek sterinden 3, ikinci sterinden 4 ve üçüncü sterinden de yine 3 adet olmak üzere, ortalama 30 cm^3 lük, üç örnek sterden toplam 10 adet rutubet örneği alınmıştır. Böylece herbir yörenin yakacak ve yarma sanayi odunları ile ormangülü odunlarından 330 ar adet olmak üzere üç yöreden toplam 990 adet rutubet örneği alınmıştır.

Yakacak ve yarma sanayi odunlarının uç kısımlarından ortalama 10 cm uzunluğundaki bir parçası testere ile kesilip atıldıktan sonra, tekrar ortalama 3 cm lik bir parça kesilerek alınmış, daha sonra, bu son kesilen kısımdan kesici bir aletle prizmatik parçalar elde edilmiş olup; bu parçalar rutubet örnekleri olarak kullanılmıştır. Bundan sonra da rutubet örneklerinin alınmasında yine aynı metot uygulanmıştır.

Tartılıp, rutubet örnekleri alınan odunlar, tekrar standarda uygun olarak istiflenmişlerdir. Naylon torbalar içinde laboratuvara getirilen örneklerin ksilometre yöntemiyle hacimleri, elektronik terazide rutubetli ağırlıkları ve elektrikli kurutma dolabında sabit ağırlığa gelinceye kadar kurutulduktan sonra da, tam kuru ağırlıkları alınıp, ilgili tablolarına yazılmışlardır.

3.2.2. İkinci İşlem

İlk işlemde bir ay sonra başlayarak, ayda bir defa, istiflerin üst, orta ve alt kısımlarından (yine üç ster odundan 10 adet olmak üzere) periyodik rutubet örnekleri alınmış; bu işleme üretimi takibeden haziran ayından aynı yıl kasım ayına kadar devam edilmiştir.

Periyodik olarak alınan rutubet örnekleri ilk işlemde olduğu gibi yine naylon torbalar içinde laboratuvara getirilerek, bunların ilk ağırlıkları ve kurutulduktan sonra da tam kuru ağırlıkları alınmış ve tüm veriler tablolara geçirilmiştir.

4. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Odun örneklerinin laboratuvarında tesbit edilen hacim ve ağırlıklarından $d = \frac{g}{v}$ formülüyle örnek sterlerdeki odunların rutubetli birim hacim ağırlıkları hesap edilmiştir. Formülde;

- d : örnek sterlerdeki odunların birim hacim ağırlığı (gr/cm^3),
g : rutubetli örnek ağırlığı (gr)
v : örnek hacmi (cm^3) dir.

Ayrıca, örnek odun parçalarının rutubetli ve tam kuru ağırlıklarından $u = \frac{g_1 - g_2}{g_2} \cdot 100$ formülüne göre sterlerdeki odunların ilk rutubetleri hesap edilmiş ve tüm bu değerler ilgili tablolara yazılmışlardır. Formülde;

- u : odun rutubeti (%),
g₁ : rutubetli örnek ağırlığı (gr),
g₂ : tam kuru örnek ağırlığı (gr) dir.

Bu tablo değerlerinden ve örnek sterlerin ortalama ağırlıklarından yararlanarak, yarma sanayi ve yakacak odunların $V_s = \frac{1 \times G}{D}$ formülü ile ster som hacimleri (ster emsali = ster çevirme faktörü) ve $G_t = \frac{100 \times G_i}{u + 100}$ formülünden tam kuru odun olarak ster ağırlıkları hesap edilmiş ve ilgili tablolara yazılmışlardır. Formüllerdeki;

- V_s : ster som hacmi (ster emsali = çevirme faktörü)
G : örnek sterlerin ortalama ağırlığı (kg),
D : örnek sterlerdeki odunların hesap edilen birim hacim ağırlıkları (yukarıdaki d'nin kg/m^3 olarak ifadesi)dir.
G_t : örnek sterlerin tam kuru odun olarak ortalama ster ağırlığı (kg),
G_i : örnek sterlerin ilk ağırlık ortalaması (kg),
u : örnek sterlerin ilk rutubetleri (%) dir.

Periyodik rutubet örneklerinin rutubetli ve tam kuru ağırlıklarından, yukarıda verilen rutubet formülüne göre istif halindeki odunların periyodik rutubetleri de tesbit edilerek, ilgili tablolarına yazılmışlardır.

Zamana bağlı ster ağırlıkları için, rampa ve depolarda bekletilerek periyodik rutubetleri belirlenen yakacak ve yarma sanayi odunlarının, periyodik ster ağırlıkları

$G_p = G_t + (G_t \frac{U}{100})$ formülünden hesap edilmişlerdir. Formülde;

G_p : sterden rutubet örneği alındığı sıradaki ster ağırlığı (kg),

G_t : sterin tam kuru ağırlığı (kg)

U : sterdeki odunların ortalama rutubeti (%) dir.

Ağaç türleri itibariyle, rampa ve depolardaki örnek sterlerde hesaplanan (G_p) ağırlıkları ile, kesimden sonra geçen zamanlar arasındaki ilginin bulunması için regresyon analizleri yapılmıştır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Ağaç türleri itibariyle yakacak ve yarma sanayii odunlarının elde edilen ster çevirme faktörleri, hava kurusu ve tam kuru ster ağırlıkları, uygulamada daha pratik olur düşüncesiyle yörelerin ortalaması alınarak, sınır değerleriyle birlikte Doğu Karadeniz Bölgesi için ortalama değerler olarak verilmiştir. (Tablo 1).

Tablo 1. Çevirme Faktörleri ve Ster Ağırlıkları

Tabelle 1. Umrechnungsfaktoren und das Gewicht des Holzraumeters

Tür ve Nev'i Holzart	Çevirme Faktörü Umrechnungsfaktor		Ster Ağırlığı (kg)			
			das Gewicht von Holzraumeters		(kg)	
	Ortalama Mittel	Sınır değerleri Vertrauens- bereich. $\bar{x} + S\bar{x}.t_{0.05}$	Hava kurusu (kg.) Lufttrockenes Gewicht	Tamkuru (kg) Absol. Trocken	Ortalama Mittel	Sınır değerleri Vertrauens- bereiche $\bar{x} + S\bar{x}.t_{0.05}$
Ladin - Y. Fichte - Bh.	0.667	0.598-0.736	311	288-332	275	255-294
Ladin - S. Fichte - Ih.	0.797	0.710-0.884	338	303-372	299	268-329
Kayın - Y. Buche - Bh.	0.651	0.612-0.690	391	358-423	364	317-374
Kayın - S. Buche - Ih.	0.712	0.678-0.746	444	406-481	393	359-426
Kızılağaç-Y. Erle-Bh.	0.647	0.601-0.693	334	314-355	296	278-314
Kızılağaç-S. Erle-Ih.	0.701	0.634-0.768	354	326-381	313	289-337
Ormangülü R. ponticum	0.337	0.278-0.396	225	187-262	199	166-232
Sarıçam-Y. W.kiefer-Bh.	0.707	0.659-0.755	345	314-375	305	278-332
Sarıçam-S. W.kiefer-Bh.	0.779	0.703-0.853	364	329-398	322	291-352
Gökknar-Y. Tanne-Bh.	0.709	0.665-0.753	317	287-348	281	254-308
Gökknar-S. Tanne-Ih.	0.746	0.686-0.806	320	281-358	283	249-317

(Y) : Yakacak (S) : Sanayi
(Bh) : Brennholz (Ih) : Industrielholz

Yine ağaç türleri itibariyle, yakacak ve yarım sanayi odunlarının, üretiminden sonra geçen zaman ile ster ağırlıkları arasındaki ilişkiler bölgesel (Doğu Karadeniz Bölgesi) değerler olarak 2 no.lu tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Üretimden Sonra Geçen Zaman (gün) ile Ster Ağırlıklar Arasındaki İlişkiler

Tabelle 2. Die Beziehungen zwischen Lagerungszeit (in Tage) und den Gewichten des Holzraumeters.

Ağaç cinsi nevi ve depo yeri Holzart und Aufstapelungsort	Hesaplanan eşitlikler Gerechnete Gleichungen x : gün sayısı x : Zahlder Tage	İlişkinlik kat sayıları Korrelations koeffizient (r)	Standard hata S. Fehler $\bar{x} \cdot \bar{Y}$
Ladin – Y, R. Fichte – B, R.	Y : 489.567 – 0.750 x	– 0.873**	16.36
Ladin – Y, D. Fichte – B, L.	Y : 490.191 – 1.190 x	– 0.947**	28.23
Ladin – S, R. Fichte – I, R.	Y : 507.420 – 0.781 x	– 0.888**	22.13
Ladin – S, D. Fichte – I, L.	Y : 508.669 – 1.374 x	– 0.949**	29.36
Kayın – Y, R. Buche – B, R.	Y : 644.241 – 1.061 x	– 0.974**	23.79
Kayın – Y, D. Buche – B, L.	Y : 645.252 – 1.455 x	– 0.969**	27.44
Kayın – S, R. Buche – I, R.	Y : 675.459 – 1.111 x	– 0.915**	24,36
Kayın – S, D. Buche – I, L.	Y : 674.988 – 1.205 x	– 0.841**	20.16
Kızılağaç – Y, R. Erle – B, R.	Y : 551.482 – 0.766 x	– 0.940**	21.94
Kızılağaç – Y, D. Erle – B, L.	Y : 552.921 – 1.310 x	– 0.973**	26.88
Kızılağaç – S, R. Erle – I, R.	Y : 564.450 – 0.654 x	– 0.812**	20.27
Kızılağaç – S, D. Erle – I, L.	Y : 564.540 – 1.275 x	– 0.910**	28.05
Sarıçam – Y, R. W. kiefer – B, L	Y : 498.490 – 0.722 x	– 0.790*	20.02
Sarıçam – Y, D. W. kiefer – B, L.	Y : 498.403 – 0.857 x	– 0.920**	21.91
Sarıçam – S, R. W. kiefer – I, R.	Y : 525.214 – 0.817 x	– 0.876**	22.18
Sarıçam – S, D. W. kiefer – I, L.	Y : 525.229 – 1.261 x	– 0.751*	24.67
Göknar – Y, R. Tanne – B, R.	Y : 510.210 – 1.005 x	– 0.892**	23.84
Göknar – Y, D. Tanne – B, L.	Y : 510.221 – 1.375 x	– 0.900**	28.43
Göknar – S, R. Tanne – I, R.	Y : 525.336 – 0.893 x	– 0.949**	21.70
Göknar – S, D. Tanne – I, L.	Y : 525.684 – 1.126 x	– 0.886**	25.90
Ormangülü – R. R. ponticum, R.	Y : 347.363 – 0.631 x	– 0.920**	19.05
Ormangülü, D. R. ponticum, L.	Y : 347.640 – 0.720 x	– 0.961**	19.51

(Y) yakacak

(R) rampa

(B) Brennholz

(R) Holzlagerplatz (Im Wald)

(S) Yarma sanayi

(D) depo

(I) Industrieholz

(L) Holzlagerplatz (Ausser dem Wald)

(*) %5 olasılık düzeyinde güvenilirli

signifikant

(P : 0.05)

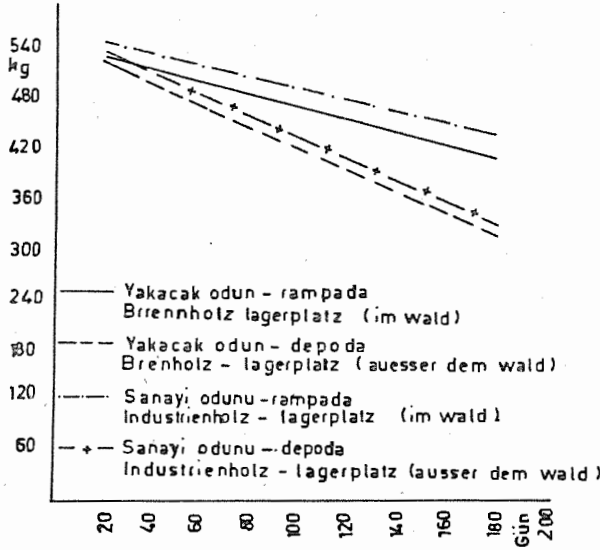
(**) %1 olasılık düzeyinde güvenilirli

signifikant

(P : 0.01)

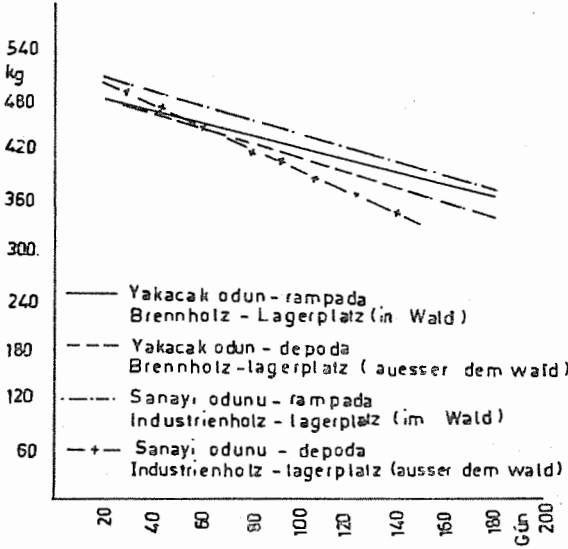
Üretimden sonra geçen zamanlar ile periyodik ster ağırlıkları arasında doğrusal kuvvetli ilişkilerin olduğu 2 no.lu tablodaki (r) değerlerinden görülmektedir. Yani kesimden sonra zamanla sterlerin ağırlıkları (yağışın etkilerine rağmen) muntazam biçimde azalmaktadır (Şekil 1, 2, 3, 4, 5, ve 6).

Bu doğrusal ilişkilere dayanarak zaman - ster ağırlığı ve rutubet tabloları düzenlenmiştir (Tablo 3, 4, 5, 6, 7 ve 8).

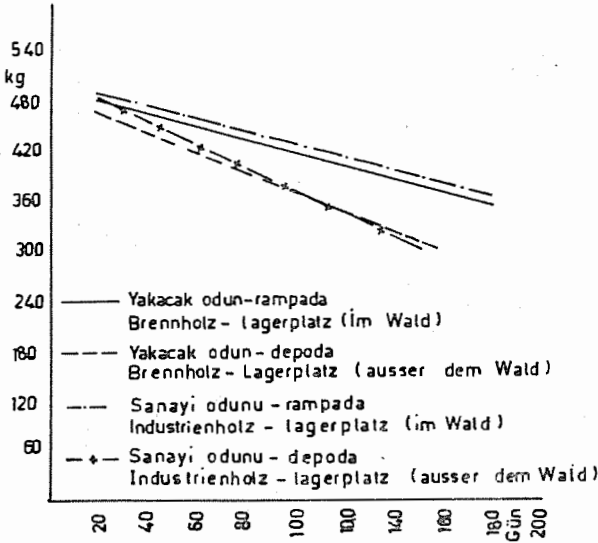
Şekil : 1. Ladin yakacak ve yarım sanayi odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 1. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raumeters von Brenn - und Industriehölzern der Fichte.

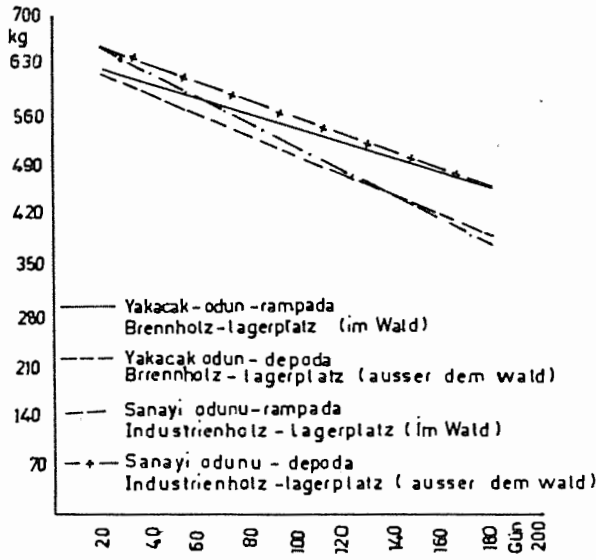
Şekil : 2. Kayın yakacak ve yarma sanayi odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 2. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raummeters von Brenn - und Industriehölzern der Buche

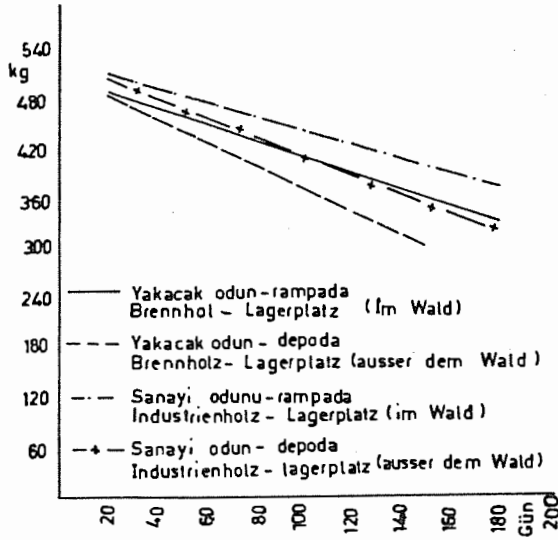
Şekil : 3. Kızılağaç yakacak ve yarma sanayi odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 3. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raummeters von Brenn - und Industriehölzern der Erle.

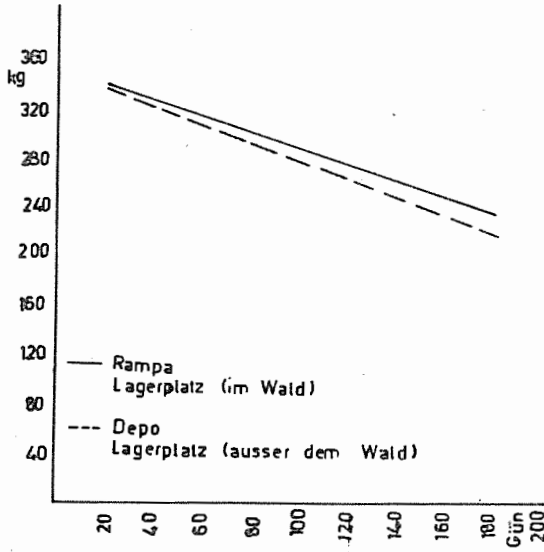
Şekil : 4. Sarçam yakacak ve yarma sanayi odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 4. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raummeters von Brenn – und Industriehölzern der Kiefer.

Şekil : 5. Gökmar yakacak ve yarma sanayi odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 5. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raummeters von Brenn – und Industriehölzern der Tanne.

Şekil : 6. Ormangülü odunlarının zamana bağlı ster ağırlıkları.

Abb : 6. Zusammenhang zwischen der nach der Ernte vergangener Zeit und den Gewichten des Raummeters von Brenn – und Industrielhölzern *R. ponticum*.

Tablo 3. Ladin odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 3. Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raummeters von Fichtenhölzern in vergangener Zeit Nach der Ernte

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Y a k a c a k o d u n B r e n n h o l z				S a n a y i o d u n u I n d u s t r i e h o l z			
	Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)		Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)	
	Im Wald (Rampe)	Ağırlık Gewicht (kg)	Ausser Wald (Lag.)	Ağırlık Gewicht (kg)	Im Wald (Rampe)	Ağırlık Gewicht (kg)	Ausser Wald (Lag.)	Ağırlık Gewicht (kg)
1	78	489	78	489	69	507	69	507
20	75	474	69	466	64	492	61	481
40	72	460	61	442	59	476	52	454
60	69	445	52	419	54	460	42	426
80	65	430	44	395	49	445	33	399
100	62	415	35	371	43	429	24	371
120	58	400	26	347	38	414	15	344
140	56	385	17	323	33	398	13	338 ⁽²⁾
160	53	370	13	311 ⁽¹⁾	28	382	—	—
180	50	355	—	—	23	367	—	—

(1) : 150. günde hava kurusu. Lufttrocken in 150. Tage

(2) : 124. günde hava kurusu " " 124. Tage.

Tablo 4. Kayın odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 4 – Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raummeters von Buchenhölzern
in vergangener Zeit nach der Ernte

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Yakacak odun Brennholz				Sanayi odunu Industrieholz			
	Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)		Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)	
	Im Wald	(Rampe)	Ausser Wald	(Lag.)	Im Wald	(Rampe)	Ausser Wald	(Lag.)
	Rutubet	Ağırlık	Rutubet	Ağırlık	Rutubet	Ağırlık	Rutubet	Ağırlık
	Feuchtig-	Gewicht	Feuchtig-	Gewicht	Feuchtig-	Gewicht	Feuchtig-	Gewicht
	keit (%)	(kg)	keit (%)	(kg)	keit (%)	(kg)	keit (%)	(kg)
1	86	643	86	643	71	674	71	674
20	80	623	78	616	66	653	66	651
40	74	602	70	587	60	631	59	627
60	66	580	61	558	55	609	53	603
80	61	559	53	529	49	586	47	578
100	55	538	44	500	43	564	41	554
120	49	517	36	471	38	542	35	530
140	43	496	27	441	32	520	29	506
160	37	474	19	412	27	498	23	482
180	31	453	13	391 ⁽¹⁾	21	475	16	458

(1) : 175. günde hava kurusu. Lufttrocken in 175. Tage

Tablo 5. Kızılağaç odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 5 – Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raummeters von Erlenhölzern in vergangener Zeit nach der Ernte

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Yakacak odun Brennholz				Sanayi odunu Industrieholz			
	Or. içinde (Rampa) Im Wald (Rampe)		Or. dışında (Depo) Ausser Wald (Lag.)		Or. içinde (Rampa) Im Wald (Rampe)		Or. dışında (Depo) Ausser Wald (Lag.)	
	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)
1	86	551	86	551	80	564	80	564
20	81	536	78	527	76	551	72	539
40	76	521	69	500	72	538	64	513
60	50	445	60	474	68	525	56	488
80	66	490	51	448	64	512	47	462
100	61	475	42	422	59	499	39	437
120	55	459	34	396	55	486	31	411
140	50	444	24	369	51	474	23	386
160	45	429	15	343	47	460	15	360
180	40	414	13	334 ⁽¹⁾	43	447	13	354 ⁽²⁾

(1) : 167. günde hava kurusu.

Lufttrocken in 167. Tage

(2) : 165. günde hava kurusu.

Lufttrocken in 165 . Tage

Tablo 6. Sarıçam odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 6 – Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raummeters von W. kiefernholzern in vergangener Zeit nach der Ernte.

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Y a k a c a k o d u n B r e n n h o l z				S a n a y i o d u n u I n d u s t r i e h o l z			
	Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)		Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)	
	Im Wald (Rampe)		Ausser Wald (Lag.)		Im Wald (Rampe)		Ausser Wald (Lag.)	
	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)
1	63	498	63	498	63	524	63	524
20	57	484	58	481	58	509	55	500
40	54	470	52	464	53	492	47	475
60	49	455	46	447	49	476	39	449
80	44	441	41	430	42	460	31	424
100	40	426	35	413	37	443	23	399
120	35	412	29	395	33	427	16	374
140	30	397	24	378	28	411	13	364 ⁽²⁾
160	25	383	18	361	22	394	–	–
180	21	368	13	345 ⁽¹⁾	17	378	–	–

- (1) : 179. günde hava kurusu. Lufttrocken in 179. Tage
(2) : 128. günde hava kurusu. Lufttrocken in 128. Tage.

Tablo 7. Göknar odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 7 – Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raummeters von Tannenhölzern
in vergangener Zeit nach der Ernte

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Yakacak odun Brennholz				Sanayi odunu Industrieholz			
	Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)		Or. içinde (Rampa)		Or. dışında (Depo)	
	Im Wald	(Rampe)	Ausser Wald	(Lag.)	Im Wald	(Rampe)	Ausser Wald	(Lag.)
	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)
1	81	509	81	509	85	524	85	524
20	74	490	72	483	79	507	78	503
40	67	470	61	455	73	490	70	480
60	60	450	52	428	67	472	62	458
80	53	430	42	400	60	454	54	436
100	45	410	33	373	54	436	46	413
120	39	390	23	345	48	418	38	390
140	31	369	13	317 ⁽¹⁾	41	400	30	368
160	24	349	—	—	35	382	22	345
180	17	329	—	—	29	364	14	323

(1) : 140. günde hava kurusu, Lufttrocken in 140. Tage

Tablo 8. Ormangülü odunlarında üretimden sonra geçen zaman içinde rutubet ve ster ağırlıkları

Tab. 8 -- Die Feuchtigkeit und die Gewichte des Raumeters von R. ponticumhölzern in vergangener Zeit nach der Ernte

Üretimden sonra geçen zaman (gün) Vergangene Zeit nach der Ernte (in Tage)	Y a k a c a k o d u n B r e n n h o l z			
	Or. içinde (Rampa) Im Wald (Rampe)		Or. dışında (Depo) Ausser Wald (Lag.)	
	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)	Rutubet Feuchtig- keit (%)	Ağırlık Gewicht (kg)
1	74	347	74	347
20	68	335	67	333
40	62	322	60	319
60	55	309	53	304
80	49	297	46	290
100	42	284	38	275
120	36	272	31	261
140	30	259	24	247
160	23	246	16	232
180	17	234	13	225 ⁽¹⁾

(1) : 172. günde hava kurusu Lufttrocken in 172. Tage

Artvin ve Trabzon Orman Bölge Müdürlükleri dahilinde üretilen yuvarlak ve yar-
ma karışık yakacak odunların ster çevirme faktörleri yöresel değerler olarak daha ön-
ce sonuçlandırılan bir araştırma ile tesbit edilmişti (3).

Bu çalışmada ise, Giresun Orman Bölge Müdürlüğü'nde üretilen yakacak odunlar
da denemeye alınarak, üç Orman Bölgesini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin
ortalama değerleri, yarma sanayi odunu ster çevirme faktörleri ile birlikte 1 No.lu
tabloda Bölgesel ortalama değerler olarak ve %5 ihtimalle hesaplanan sınır
değerleriyle verilmişlerdir. Tablo.daki çevirme faktörleri, 100 defada 5 defa karşıla-
rında verilen sınır değerleri dışında, 95 defa bu değerler arasında kahr.

Bilindiği gibi, sterin som hacmine sterdeki odunların cinsi, türü, biçimi (kalınlık,
uzunluk, eğri veya düzgün oluşu), ster yapıldığı yerin, steri yapan işçinin becerisi vb.
birçok faktörün etkisi vardır(2). Bunun içindir ki, yapılan her iki çalışmada, aynı
deneme metodunun uygulanmasına rağmen, sonuçta bazı farklılıklar görülmüştür.
Örneğin, yapılan ilk çalışmada yöresel (Maçka — Meryemana, Gümüşhane ve Art-
vin — Merkez) olarak verilen ster çevirme faktörlerinin (3, çizelge 1) ortalamaları
alındığında, ladin ve göknar yakacak odunlarının ster çevirme faktörlerine ait orta-
lama değerleri, bu ikinci çalışmada tesbit edilen sınır değerlerinin dışına çıkmakta-
dır. Bu çalışmada, ladin ve göknar yakacak odunu ster çevirme faktörleri sınır de-
ğerleri sırasıyla 0.598 — 0.736 ve 0.665 — 0.753 (tablo 1) dir. Aynı türlere ait ilk ça-
lışmada tesbit edilen ster çevirme faktörleri ortalama değerleri ise yine sırasıyla
0.580 ve 0.831 olup; yukarıda verilen sınır değerleri dışındadırlar. Birinci çalışmada
tesbit edilen diğer türlerin çevirme faktörleri ise bu çalışmada bulunan değerlere ya-
kındır. Bu araştırmada da sterin som hacmine etkili olan faktörleri olabildiği kadarıyla
elimine edecek deneme deseni uygulanmış, veriler matematik istatistik esaslara
göre değerlendirilerek, bulgular elde edilmiştir.

Yine 1 No.lu tabloda, hava kurusu odunlar için ster ağırlıkları verilmişlerdir.
İklim faktörlerinin etkisi dışında odunda oluşan denge rutubetine (%12) göre hesap
yolu ile bulunan bu değerler, odun alım ve satımında denge unsuru olabilirler. Yani
anlaşmazlıklarda tarafları ikna edebilir. Bu hava kurusu ağırlığına ait sınır değerleri
de bundan önce verilen çevirme faktörleri sınır değerlerinde olduğu gibi istatistik
değerler olup, aynı esaslara göre hesaplanmışlardır.

Odunların üretiminden itibaren 180 inci güne kadar, ster ağırlıkları Tablo 3,4,
5,6,7 ve 8 de görülmektedir. Bunlar, orman içi rampalarında ve depolarda istiflene-
rek bekletilen odunların açık hava koşullarındaki ster ağırlıklarıdır. Açık alanda istif-
lenmiş odunlar yağışlı günlerde ıslandığından, sterlerin fire seyrinin, yani odunlardaki
rutubet kaybının normal devam etmediği görülmüşse de, 6 şar aylık ölçü ve deneyler-
den elde edilen verilerin değerlendirilmesinde zaman - ster ağırlıkları arasında kuvvet-
li ilişkiler saptanmıştır. Tablo 2 deki (r) değerlerinden bu durum görülmektedir.
İstatistiksel değerlendirmelerden elde edilen doğrusal ilişkilere ait şekiller ve uygu-
layıcılar için daha somu bilgiler olması bakımından tablo değerleri de bültende veril-
mişlerdir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Doğu Karadeniz Bölgesi aslı ağaç türlerinden ladin, kayın, kızılğaç, sarıçam, göknar yakacak ve yarma sanayi ile ormangülü odunlarının ster çevirme faktörleri yapılan denemelerin sonucunda tesbit edilerek 1 no.lu tabloda verilmişlerdir. Aynı tabloda bu odunlara ait hava kuru ve tam kuru ster ağırlıkları da verilmiş olup, tüm değerler Doğu Karadeniz Bölgesi için geçerlidir.

Ster çevirme faktörleri, bir sterdeki som (metreküp) odun miktarı olduğundan, odun satışlarında odun miktarı üzerine uyunabilecek kuşkuarı giderebileceği gibi, aynı zamanda üretimden sonra ster birimiyle işlem gören yakacak ve yarma sanayi odunlarının metreküpe çevrilmesinde kullanılabılırler.

Yöresel odun satışlarında yakacak odun miktarı üzerinde çıkabilecek anlaşmazlıklarda, birinci çalışma (3) ile elde edilen yöresel değerler, yarma sanayi odunları üzerinde çıkabilecek yöresel anlaşmazlıklarla, yöresel olmayan konularda; örneğin Orman Genel Müdürlüğü'nce ster miktarlarının metreküpe çevrilmesinde ise bu çalışma ile elde edilen bölgesel değerler kullanılmalıdır. Bu faktörlerin virgülden sonra en az iki veya üç rakamlı olarak kullanılmaları gerekir.

Ağaç türleri yakacak ve yarma sanayi odunlarının rampa ve depolarda bekletilmeleri sonucu ulaştıkları ve 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 no.lu tablolarda verilen periyodik ağırlıklar, üretimi takibeden ilk gün ve daha sonraki 20 şer günlük periyotlara ait olup, ormandaki (rampalardaki) istiflerin kar ile kapandığı ortalama 180. güne kadar olan ağırlıklarıdır. Şayet periyotlar arası günler için (örneğin; kesimden sonra 15,25 veya 30. günlere ait) ster ağırlıkları aranır ise 2 no.lu tablodaki Y formüllerinde x değerleri yerine, bu gün sayıları konularak, ster ağırlıkları hesabedilebilir. Yani formüllerdeki x değerleri odunların üretimden sonra geçen gün sayılarıdır. Buna bir örnek olarak, orman içinde (rampada) istiflenmiş yakacak kayın odunlarının üretimden sonra 15 inci gündeki ster ağırlığı verilirse:

$$Y = 644.241 - 1.061 \times 15 = 628 \text{ kg. dır.}$$

Orman suçlarında düzenlenen zabıt varakalarında yazılı olan ster miktarlarının karşılığı olan kilogram veya kental değerleri için, tablolardaki ster ağırlığı veya formüllerde x değerlerinin yerine üretimden sonra geçen zamanların konulmasıyla bulunan ağırlıklar verilmelidir.

Ö Z E T

Doğu Karadeniz Bölgesinin asli ağaç türlerinden ladin (*Picea orientalis*), göknar (*Abies nordmanniana*), sarıçam (*Pinus silvestris*), kayın (*Fagus orientalis*), kızılğaç (*Alnus barbata*) ın yakacak ve yarma sanayi odunları ile ormangülü (*Rhododendron ponticum*) odunları bu çalışmada materyal olarak kullanılmıştır.

Artvin, Trabzon ve Giresun Orman Bölge Müdürlükleri dahilindeki bu türlerden, 1984 yılı mayıs — haziran aylarında araştırma için odunlar üretilmiştir.

Denemeye hazırlanan üç yinelemeli (üçer sterlik) örnek sterlerin odunlarında yakacak ve yarma sanayi odunlarının ster çevirme faktörleri bölgesel ortalama değerler olarak saptanmıştır.

Ayrıca, bu odunların üretiminden sonra geçen zaman içinde, orman içi rampaları ve orman dışı depolarındaki ster istiflerinde periyodik ağırlıkları da bulunmuştur.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular Doğu Karadeniz Bölgesi ortalama değerleri olarak, bülten içinde 8 tablo ve 6 şekil halinde verilmişlerdir.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Hauptbaumarten Fichte (*P. orientalis*), Tanne (*A. nordmanniana*), Kiefer (*P. silvestris*), Erle (*A. barbata*), Buche (*F. orientalis*) und *Rhododendron ponticum*, die im Ostschwarzmeergebiet autochton vorkommen, wurden in diesem Versuch als Material verwendet. Diese Baumarten und *Rhododendron ponticum* in den Wald gebieten der Oberforstdirektion Artvin, Trabzon und Giresun wurden im Mai und juni 1984 als Brenn - und Industriespalthölzer geerntet. Das von jeder Art geernteten Hölzer wurden an den verschiedenen Stellen im Wald bzw. im Tal und auf dem Hang als Raummeter aufgestapelt. Ausserdem wurden oben erwahnte Hölzer auch ausser dem Wald bzw. Auf dem Holzlagerplatz als Raummeter aufgestepelt. An diesen Hölzern, die insgesamt 297 Raummeter waren, wurden Umrechnungsfaktoren von Raummeter festgestellt. Ausserdem wurden auch die Beziehungen zwischen Zeit und dem Gewicht des Raummeters ca. 180 Tage lang also von juni bis Nowember im selben jahr bestimmt.

Die Ergebnisse dieser Versuche wurden als acht Tabellen und sechs Abbildungen in dieser technischen Mitteilung zusammengestellt.

KAYNAKÇA

1. Berkel, A., Tokar, R. 1951 Meşe, Kayın, Gürgen ve Kestane Yakacak Odunlarında Muhtelif Şartlar Altında Kuruma İle Husule Gelen Fire Hakkında Bir Deneme İ.U. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Sayı II
2. Fırat, F. 1973. Dendrometri İ.U. Orman Fakültesi Yayınları, Yayın No: 193
3. Küçük, Y. 1981, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yuvarlak ve Yarım Odunların Ster Ağırlıkları, Ster Som Hacimleri ile Türleri Göre Ster Emsallerinin Saptanması Üzerine Araştırmalar. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten Seri No: 116.
4. Simiane, C. Bertrand, J. L. Doiblez, B. 1974, Yapraklı ve İbrelili Ağaç türlerinde Elle İstif Edilmiş Selüloz (Kağıt sanayi) Odunlarının Hacim Fazlaşması (Çeviren Tosun, S.) A.R.M.E.F. Dergisi
5. Sevimsoy, M.: Aksoy, C., Gökşin, A. 1981, Marmara Bölgesi'nde (Trakya'da) Yakacak Odunların Ster Ağırlıkları, Ster Som Hacimleri ile Türleri Göre Ster Emsallerinin Saptanmasına İlişkin Araştırmalar. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten Serisi No: 117.
6. Tokar, R. 1954, Yakacak Odunlarda Fire Denemeleri Üç Aylık Ara Neticeleri, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten Serisi No: 1.